

Les millors obres de les lletres gironines (83)

Tot i escriure tan poques lletres que no arriben ni als dits d'una mà, Josep M. Ventura (Alcalà la Real, Jaén, 1817 - Figueres, 1875) fou essencial en la història de la sardana com a compositor. Pep Ventura afavorí, amb la transformació de curta a llarga, la popularització de la dansa i quan es va convertir, com veurem, en patrimoni del sentiment majoritari republicà l'extensió s'incrementà. Fou, certament, una labor més musical que literària però la seva activitat al llarg d'un vida encoratjà que hi hagués un esclat de lletristes i amb ell els considerem ací simbòlicament. No incloem ací a Ventura per la qualitat i quantitat de textos que va escriure, insignificant, sinó pel sentit de la seva obra musical molt rellevant, els músics també diuen que «escriuen» partitures i sardanes i foren estimul per a multitud de lletristes i poetes. Les seves peces foren il·lustrades per escriptors consagrats com *Per tu ploro*, a cura de Joan Maragall.

Virtuós també, i excels, de la tenora i altres instruments com el clarinet o el flabiol. Creà la sardana llarga, i també un nou model de tenora, amplià els músics de la cobla, composà noves peces adoptant tonades tradicionals i, en definitiva, la posà de moda i consolidà la dita sardana llarga davant la curta tradicional. No era home de paraules, ans ho era de sons. Dels més de tres centenars de sardanes algunes són sardanes-havaneres. Durant el Sexenni revolucionari, els sis agitats anys del 1868 al 1875, les sardanes llargues esdevingueren tot un emblema del republicanisme federal. Adaptà peces revolucionàries - *Himne de Riego*, *La Marsellesa* - que passà a la categoria de sardanes essent molt celebrats i corejats i ballats, en creà alguns d'actualitat política, com el record de l' aixecament federal a la Bisbal del 1869 amb la *Sardana Can Can*. La sardana llarga era cançó emblema, el contrapàs ho era per als carlins i els liberals tenien, doncs, la sardana llarga com a oriflama. A la plaça hi havia música i dansa però sovint, aquells anys, crits i garrotades. Capellans trabucaires, rebels a la muntanya, una violència terrible en les guerres carlines, autèntiques guerres civils amb crueltats per les dues bandes...

L'activa cobla Reus Jove en feu una molt fidel interpretació d'aquestes melodies, arran el bicentenari del músic: es poden escoltar i veure, com altres com *El cant dels ocells* a internet. Són peces que enlairen l'esperit, aquell vincilar dels pagesos empordanesos però que fan més ferm el tremp de l'oïdor en la mirada davant la vida i peces que ens acosten a un viure periclitat d'una societat oral que tenia en la paraula l'eina habitual de relació.

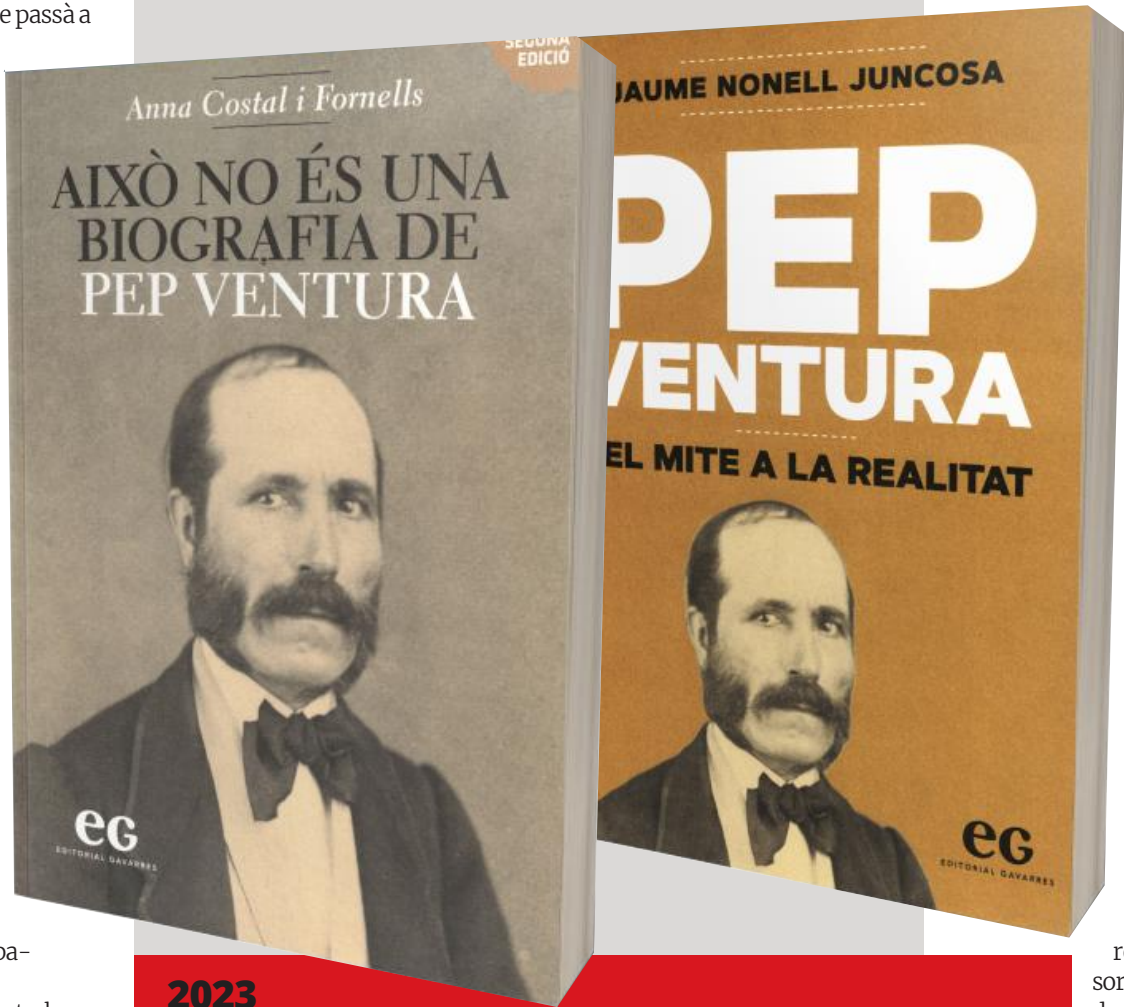
Pep Ventura és recordat i estimat a la capital de l'Empordà. Hi té carrer, presència al museu, etc. i un monument, com explica J. M.

Sardanes (lletra i música)

Pep Ventura va ser músic, intèrpret, compositor... d'unes dues mil peces. Sense ell la sardana no haguera estat la dansa nacional de Catalunya com és ara. La renovà musicalment i l'enlairà socialment amb encert i alt mestratge, essent considerat com el pare de la moderna sardana, la dansa que ha arribat a esdevenir símbol del país.

Pep Ventura, el renovador de la sardana, dansa nacional de Catalunya

 Josep Maria Figueres

2023

Dues grans i sòlides biografies posen d'actualitat el genial músic Pep Ventura.

Bernils, en una trajectòria que arranca el 1928 i culmina el 1872 després del projecte del 1966. S'alça al bell mig de la plaça Tarradellas, on hi juga la mainada. És molt present en l'imaginari dels pares que han vist, com és el meu cas, jugar-hi a als seus fills atesa la tranquil·litat que hi regna. L'escultura recrea un paisatge de Joaquim Bech de Careda i honora un dels figuerencs il·lustres, tot i un casual naixement en un poble de Jaén on era destinat el pare militar.

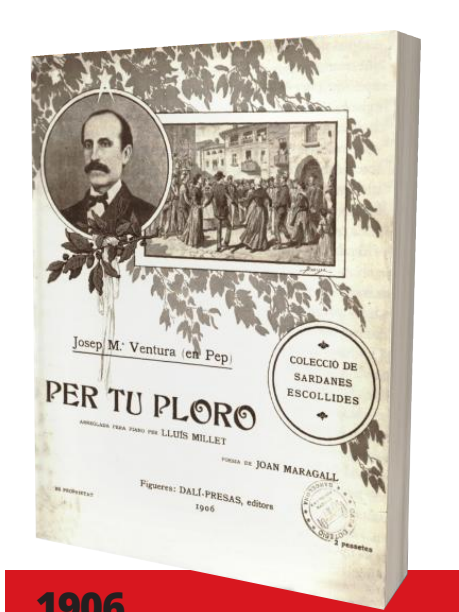
Un article preciós sobre Ventura és la història de la tenora, també a la *Revista de Girona* (1983) de Joaquim Gironella. L'instrument l'heretà el dibuixant Josep Pellicer, la va vendre a Sebastià Trullol i aquest al notari Dalí que va donar-la al Museu de la Música barceloní i finalment l'ajuntament de la capital de Catalunya la dona al Museu de Figueres, on és ara. Una història ben bonica.

El març del 2023 apareixen, pel mateix editor, Editorial Gavarres, dues obres que situen al centre de l'edició musical a Pep Ventura. Una és la biografia de Jaume Nonell, *Pep Ventura. Del mite a la realitat*, que hi havia treballat molt en aspectes diversos de la seva vida i obra i l'assaig, sintètic. L'altra, d'Anna Costal, *Això no és una biografia de Pep Ventura*, filla d'una reeixida tesi doctoral.

Pel que fa a la primera, és una molt sòlida biografia de Nonell, que publicà molt i molt sobre la sardana i sobre Ventura. L'escriptor va localitzar a la Biblioteca de Catalunya la primera fotografia del nostre músic com va explicar a la *Revista de Girona*. El mensual, per cert amb un índex excel·lent publicat en paper i present a internet, és una revista modèlica en la difusió, fet que haurien d'imitar les grans revistes vi-ves, si l'Administració les ajudés és clar. En la cerca es connecta alhora arxIU de la revista, en pdf's molt assequibles i la informació per obtenir-ho. Una acció de premi.

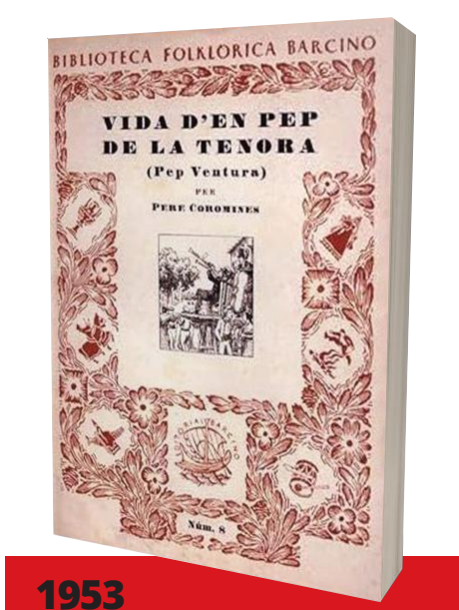
Tornem als llibres d'Editorial Gavarres. El primer és una biografia molt sintètica i amena, il·lustrada i ben documentada i amb tot un extraordinari aparell crític que la fa esdevenir forçosa per al coneixement del músic i com escriu al pròleg, precisament Anna Costal i Fornells: «Quina sort, en Pep Ventura! A les portes del 150 aniversari de la seva mort, aquest intèrpret i compositor empordanès ha fet córrer més rius de tinta que tots els seus col·legues junts, que eren molts.»

Aquesta estudiantosa, també intèrpret de tenora i professora amb una gran capacitat didàctica, com palesa a les nombroses presentacions com les que hem escoltat abans dels concerts de l'Orquestra Simfònica Sant Cugat del Vallès, ha escrit un assaig molt singular. Lluís Puig en destaca al pròleg el caràcter fascinant del músic i el treball de deconstrucció de l'estudiantosa. Jaume Ayats a la «Presentació» rebla el clau: cada pàgina del llibre és una sorpresa i destaca el descobriment de les sardanes havaneres que lliga les danses cubanes, els nous instruments musicals, les societats corals. És un treball excel·lent.

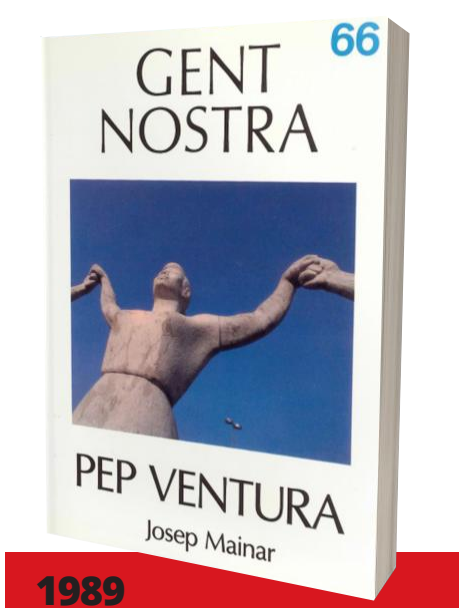
1906

Edició de «Per tu ploro», sardana estrenada a Barcelona el 1872.

1953

Un dels primers treballs sobre Pep Ventura (Editorial Barcino).

1989

Biografia de divulgació a la col·lecció «Gent Nostra».

Un fragment Dues sardanes

«La rubia» és una de les escasses lletres, i en castellà, que va escriure Pep Ventura, bàsicament músic, i molt en ritme d'havanera i seguint el to de l'època. La segona sardana és de Joan Maragall, que posa lletra a la popular música de Pep Ventura. Les dues palesen l'evolució de la sardana del músic, que sense ser lletrista impulsà que molts escriptors n'escrivissin per la qualitat de la seva música.

La rubia

Niña de rubios cabellos
ojos de cielo de blanca tez,
la de labios de claveles
boca de mieles linda mujer.

Niña de rubios cabellos
ojos de cielo de blanca tez,
miradme con esos ojos
miradme solo una vez.

Miradme por compasión,
ay, miradme solo una vez,
con esa miradita lánguida
y moriré de placer.

Miradme niña gentil
ay, niña de la blanca tez,
la de los labios de claveles
la de boquita de miel.

Pertu ploro

Anem a la muntanya
que ara ve el bon temps;
ve la primavera, ve la primavera,
la-larala-la-la-la-la-là.

Hores d'alegria, hores de tristor.
Ai del qui se'n va i no tornarà!
També mes ai ! del qui perd l'amor!
La-la-la-là.

També mes ai ! del qui perd l'amor!

Adéu rosa d'abril!
Adéu, rosa encarnada!
Demà, lluny del teu roser,
d'enyorament me moriré.

Quan te diran la meva fi,
plora per mi, que per tu ploro;
plora per mi, més dolçament,
que amargament no és el teu plor.

Eixuga el plor, no ploris gaire,
que el marciria el pas de l'aire.
No ploris gens, no ploris, no.
Per tu i per mi, jo, que ja en sé,
bé puc plorar millor.

El bon treball d'Anna Costal sobre el gran músic Pep Ventura

El gran mèrit d'Anna Costal, musicòloga de prestigi tot i la joventut, és que a *Això no és una biografia*, *Pep Ventura s'acara* amb un mite i l'analitza amb cura, despullant-lo de tot el barroquisme i presentant-lo amb intel·ligència i plenitud, des de la base del coneixement més rigorós. Contextualitzant la figura amb l'entorn, local i nacional, estatal i continental. El llibre, fill d'una tesi doctoral dirigida per Jaume Ayats, consultable fàcilment a www.tdx.cat i al web de la pròpia professora, és com la magnífica exposició feta a Figueres (Museu de l'Empordà, 2009) *Pep Ventura abans del mite* i esdevé l'eina més adient per a situar avui aquest músic. Del llibre la *Revista de Girona* n'escriu de la mà de Josep Pujol: «Ventura i les seves sardanes varen ser tan moderns i europeus com la resta de balls de moda que van recrear-se en l'època d'invenció de la tradició». A les seves memòries Innocenci

seva tesi doctoral, extensa i plena de dades, ens ajuda a situar el naixement de la moderna sardana tot i, encara, les llacunes existents. Escriu Costal: «Abans del mite de Pep Ventura, per tant, podem assegurar que les sardanes no eren neutres, ja anaven associades a la ideologia republicana federal, i que aquesta relació es va manifestar d'una manera molt clara entre els anys 1868 i 1874. Tanmateix, mentre a Figueres es cremaven decrets de quintes al mig d'una rotlana, es llaçaven sardanes amb la cançó del Foc de la Bisbal i el contrapàs quedava arraconat de les festes republicanes, des de Barcelona començaven a aparèixer veus que identificaven la sardana amb valors d'antiguitat i de catalanitat, rebutjant-ne qualsevol relació amb les pugnes ideològiques empordaneses del present immediat. Una bona prova d'aquesta con-

tradició és que el 1871 i des de

Barcelona, van aparèixer, bruscament i inesperada, els primers atacs a les sardanes sobre temes d'òpera i sarsuela, advertint de l'amenaça que suposava la moda estrangera per a una dansa catalana que calia preservar. (...) Aquest fenomen, molt semblant al que s'havia desenvolupat una generació abans a la Catalunya del Nord, era totalment contradictori amb la realitat de les sardanes a l'Empordà i amb la complicitat entre músics i balladors per mantenir-les com a mitjà de transmissió de modernitat. Però quin motiu hi havia per utilitzar la sardana i no pas un altre ball com a garant d'aquesta tradició catalana i, en definitiva, d'un model determinat de país, que els conservadors defensaven amb tanta vehemència? La resposta a aquesta qüestió constitueix la tercera i última conclusió del nostre treball: per la necessitat de contrarestar la força d'un ball republicà federal que al llarg d'aquella dècada havia començat a sovintejar a Barcelona i que, a partir del 1868 es presentava, juntament amb el cant coral d'en Clavé, com una amenaça per a aquells que volien construir un país de model tradicionalista que destinava un paper subaltern per a les classes populars.» Gràcies a l'esforç dels autors i de l'editorial Gavarres tenim un millor coneixement de Ventura.